

Cultuur in samenwerking of samenwerking in cultuur?

Dr. Katrien Struyven (Katrien.Struyven@ped.kuleuven.be) is werkzaam bij het Centrum voor Opleidingsdidactiek van de KULeuven.

Bespreking van Nguyễn Phú'ông-Mai (2008): Culture and cooperation: Cooperative learning in Asian Confusion heritage cultures – the case of Viet Nam. Proefschrift. Utrecht: Universiteit Utrecht, IVLOS series, ISBN: 978-90-393-4799-7, 253 p., € 20,-.

Dit proefschrift stelt samenwerking binnen onderwijs in relatie tot cultuur centraal. Phu'ông-Mai onderzoekt de toepassing van het westerse Samenwerkend Leren als didactische werkvorm in een niet-westerse cultuur, meer bepaald binnen het Aziatische confuciaanse culturele erfgoed (CCE) in Vietnam. Maar al te vaak worden didactische werkvormen als generiek beschouwd, ongeacht de plaats, tijd en cultuur van toepassing. Deze aanname wordt – terecht – in het proefschrift in twijfel getrokken en via empirisch onderzoek toont Phu'ông-Mai aan dat de westerse toepassing in een niet-westers land noch vanzelfsprekend is, noch probleemloos verloopt.

Samenwerkend Leren wordt gedefinieerd als 'onderwijssituaties waarin studenten interacteren in doelbewust gestructureerde groepen om het eigen leren en dat van medestudenten in deze groep te ondersteunen' (Phu'ông-Mai, 2008: 243). Deze methode is een didactische norm geworden in de Verenigde Staten en vele Europese landen. Het citaat van Johnson, Johnson & Smith (2007) is illustratief: '(it) is difficult to find a text on instructional methods, a journal on teaching, or instructional guidelines that do not discuss Cooperative Learning' (Phu'ông-Mai, 2008: 15). In Afrika, Zuid-Amerika en Azië is echter nog een lange weg te gaan voordat Samenwerkend Leren geaccepteerd en geïntegreerd wordt in het onderwijs (Davidson, 1995). Globalisering leidt er echter toe dat de druk om het onderwijs te moderniseren toeneemt.

Omgekeerd rijzen uit onderzoek verschillende zorgen en problemen waar het de toepassing van Samenwerkend Leren in andere contexten betreft. De effectiviteit van de methode lijkt veelal niet of minder geboden. Phu'ông-Mai wijst op drie verklaringen: (1) het design en de kwaliteit van de instructie die wordt gegeven: 'samenwerken' is verschillend van het gestructureerd 'Samenwerkend Leren'; (2) de druk van anderen om methoden te implementeren werkt voor sommige leerkrachten motiverend, voor andere demotiverend en leidt tot frustratie; en tot slot, (3) de culturele context, dit is de verklaringsgrond die in het proefschrift wordt geëxploreerd. De cultuur verklaart verschillen in opvattingen, gebruik en effectiviteit van Samenwerkend Leren. 'Although cooperation is essential to the functioning of human groups, we should acknowledge that different forms of Cooperative Learning are more likely to thrive in different cultures' (Davidson, 1995). Een belangrijke uitdaging is bijgevolg een evenwicht te zoeken tussen enerzijds de vraag naar modernisering van onderwijs door globalisering en

anderzijds de gepaste toepassing te vinden die de culturele context waardeert en respecteert, de zogenoemde 'Culturally Appropriate Pedagogy'.

Bij de studie van Samenwerkend Leren in de Vietnamese context baseert Phu'o'ng-Mai zich op twee theoretische modellen. Enerzijds is er het model van Hofstede met vijf culturele dimensies (2003), anderzijds is er het model van Trompenaars & Hampden-Turner met zeven dimensies (1997). Voor iedere dimensie worden twee sets van normen vergeleken, met name de algemene karakteristieken van de theorie en praktijken rond Samenwerkend Leren en de normen, waarden en praktijken van het Aziatische confuciaanse culturele erfgoed. Deze analyse levert domeinen aan waarin naar verwachting culturele conflicten tussen 'slechte' combinaties van Samenwerkend Leren en Aziatische CCE zichtbaar worden indien geen doordachte aanpassingen van de methode aan de cultuur gebeuren. Deze domeinen zijn: *leiderschap, gezicht* of 'face' (dit is reputatie bij anderen (NL.)/gezichtsverlies lijden (CCE)), *toekenning van beloningen, groepsamenstelling*, interactie leerkracht-leerling, gender, leerstijl en houding ten opzichte van tijd. De eerste vier (de cursieve) domeinen krijgen een centrale plaats in de experimenten die Phu'o'ng-Mai in het kader van de dissertatie uitvoert.

Er wordt een reeks experimenten uitgevoerd in het secundaire onderwijs in Vietnam, steeds onder twee condities: een waarin Samenwerkend Leren wordt toegepast in de originele, westerse toepassing, en een in een versie die aangepast is aan de Aziatische confuciaanse cultuur. Hoewel het geen kerneigenschap van Samenwerkend Leren is, lijkt leiderschap een voorname rol te spelen. Vietnamese leerlingen willen een formele leider in de groep en geven de voorkeur aan hiërarchische structuren. Dit lijkt in tegenstelling tot de notie van 'gedeelde verantwoordelijkheid' in het westerse Samenwerkend Leren waarbij studenten elk een rol opnemen, maar dit is het volgens Phu'o'ng-Mai niet. Via het principe van gedeelde verantwoordelijkheid kan iedere leerling uit de groep (afwisselend) leren omgaan met de rol van leider en zo tegemoetkomen aan de wens van formele leiding.

Wat betreft beloningen verdedigen de Vietnamese leerlingen het principe van gelijkheid boven het principe van rechtvaardigheid: iedereen is gelijk, ieder krijgt dezelfde score, appreciatie of beloning. Individuele beoordelingen of de evaluatie van bijdragen van groepsleden zijn minder belangrijk of onbelangrijk volgens deze leerlingen.

De leerlingen in Vietnam hadden bovendien een grote voorkeur voor groepssamenstelling op basis van vriendschap. Studenten zijn van mening dat ze elkaar reeds 'kennen' en dat dit het samenwerken bevordert. Gevaren hiervan zijn dat vrienden niet (altijd) productief samenwerken en dat de sociale verdeeldheid binnen de klas wordt bekrachtigd. Werken aan een klasklimaat waardoor de leden samenhangen en er een groepsidentiteit ontstaat, lijkt raadzaam alvorens met de methode van Samenwerkend Leren te starten. Groepen met 'gemengde' capaciteiten kunnen de sociale ongelijkheid verkleinen.

Tot slot vindt Phu'o'ng-Mai bij deze experimenten dat studenten in de cultureel aangepaste variant van Samenwerkend Leren de methode meer appreciëren en zich harder inzetten voor de taken.

'Gezicht' of 'face' is een variabele die voorgaande domeinen doorspekt. Iemands reputatie bij anderen of de angst om gezichtsverlies te lijden verantwoordt de Vietnamese

keuzes voor een formele leider, het toekennen van beloningen op basis van gelijkheid en groepssamenstelling op basis van vriendschap. Phu'o'ng-Mai maakt een onderscheid tussen 'within-group face/in-de-groep-gezicht' and 'between-group face/tussen-de-groepen-gezicht' en tussen 'face confirmation/gezichtsbevestiging' en 'face confrontation/gezichtsconfrontatie'. In een experiment krijgt één groep 'within-group confirmation' en 'between-group confrontation', dit is de cultureel aangepaste variant; in de andere groep krijgen de leden 'within-group confrontation' en 'between-group confirmation', hetgeen de originele, westerse idee bij Samenwerkend Leren vertegenwoordigt. De verwachting is dat de eerste conditie leidt tot meer discussie en hogere productiviteit bij Vietnamese leerlingen, terwijl de tweede manipulatie leidt tot minder discussie en lagere productiviteit. De resultaten tonen dat Vietnamese leerlingen een hogere productiviteit demonstreren tijdens de cultureel aangepaste variant waarbij in-de-groep-gezicht wordt bevestigd en er beperkte confrontatie in gezicht is tussen de groepen. Hierbij bevordert de bevestiging in de groep een veilige omgeving waarin leerlingen 'open' kunnen praten, terwijl de (beperkte) confrontatie tussen groepen een competitieve omgeving schept waarbij de motivatie om het goed te doen gestimuleerd wordt.

Op basis van het onderzoek komt Phu'o'ng-Mai tot negen ontwerpprincipes rond Samenwerkend Leren met Aziatische CCE-leerlingen als doelgroep;

1. Besteed aandacht aan het invoeren van een werkwijze voor het aanwijzen van een groepsleider.
2. Wees ervan bewust dat interpersoonlijke competitie een kenmerk van leiderschap is dat zeer op prijs wordt gesteld.
3. Besteed aandacht aan het gebruik van beloningsstructuren op basis van gelijkheid.
4. Besteed aandacht aan waardering door de leerkracht als een waardevolle vorm van beloning.
5. Besteed aandacht aan het vermijden van het uiten van publieke afkeuring naar individuen.
6. Besteed aandacht aan het gebruik van groepssamenstelling op basis van vriendschap of positieve sociale relaties.
7. Probeer nieuwe en samenhangende groepssamenstelling te ontwikkelen en bevorderen voor leerlingen die weinig sociale gehechtheid hebben alvorens de Samenwerkend Leren-activiteiten te starten.
8. Besteed aandacht aan het creëren van voldoende 'gezichtsbevestiging' voor de leden in de groep.
9. Besteed aandacht voor het creëren van (matige) 'gezichtsconfrontatie' tussen groepen in een competitieve, gunstige omgeving.

Dit soort principes is nuttig gegeven de toenemende heterogeniteit binnen de studentenpopulatie, ook in het hoger onderwijs, en specifiek voor studenten met een Aziatische culturele achtergrond.

Dit proefschrift is een aanrader voor alle leerkrachten die werken met leerlingen uit diverse landen met uiteenlopende achtergronden en die regelmatig het Samenwerkend Leren in de klas beproeven. Het verbindt theorie en praktijk continu. Bovendien is het een interessant project dat ons niet alleen bewustmaakt van andermans cultuur, maar ook van de eigen cultuur en de culturele bepaaldheid van onze methoden in het onderwijs.

De geïnteresseerde lezer vindt in het proefschrift van Phu'ong-Mai (2008: 203) een toepasselijk voorbeeld door Yamada (1997) dat het verhaal vertelt van de cicade en de mieren. Afhankelijk van de cultuur kent het vertelsel een ander verloop en een andere boodschap. Zo ook het Samenwerkend Leren, blijkt hier.

LITERATUUR

- Davidson, N. (1995). International perspectives on cooperative and collaborative learning: an overview. *International Journal of Educational Research*, 23 (3), 197-200.
- Hofstede, G. (2003). *Cultures and organisation-software of the minds*. Londen: Profile Books LTD.
- Johnson, D., Johnson, R. & Smith, K. (2007). The state of cooperative learning in postsecondary and professional settings. *Educational Psychology Review*, 19 (1), 15-29.
- Phu'ong-Mai, N. (2008). *Culture and cooperation: cooperative learning in Asian Confusion heritage cultures – the case of Viet Nam*. Utrecht: IVLOS series.
- Trompenaars, F. & Hampden-Turner, C. (1997). *Riding the waves of culture*. Londen: Nicholas Brealey.
- Yamada, H. (1997). *Different games, different rules. Why Americans and Japanese misunderstand each other*. NY: Oxford University Press.